

BİR ESNAF TEŞKİLÂTI OLAN AHİLİĞİN İDARİ VE MESLEKİ YAPISINA GENEL BİR BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Bahattin KELEŞ*

Öz

XIII. yüzyılda Ahi Evran tarafından Anadolu Selçuklular döneminde kurulan “Ahilik Teşkilâtı” Türk-İslam medeniyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik amaçlı kurumları arasında yer almaktadır. Ahiliğin temel ilkeleri kapsamında kişinin egosuna hâkim olmak, verilen sözü tutmak, iyiliksever ve cömert olmak, kimsenin aleyhinde konuşmamak, misafirperver olmak, hak ve adaletten yana olmak gibi ahlâki ilkelerle birlikte; kaliteli ürün, ölçülü kazanç, adil bir kalite ve fiyat kontrol sistemi gibi vazgeçilmez kriterler bulunmaktadır. Bu makalede, Ahiliğin ortaya çıkışı, idari yapısı, eğitim metotları, bozulması ve ortadan kalkması gibi temel konular ele alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ahi Teşkilâtı, İdari Yapı, Eğitim ve Metodları.

An Overview Of The Administrative And Professional Structure Of Ahi-Order, A Tradesmen Organization

Abstract

“Ahi Organization” established by Ahi Evran during the Anatolian Seljuk in the 13th century is one of the social, cultural and economic institutions of the Turkish-Islamic civilization. The basic principles of Ahi-order include the moral principles such as overcoming ego, keeping the promise, being charitable and generous, not speaking out against anyone, being hospitable and standing with right and justice as well as the indispensable criteria such as quality product, moderate profit, a fair control system of quality and price. This article discusses the main issues such as the emergence, administrative structure, methods of education, corruption and disappearance of Ahi organization and makes a general remark.

Keywords: Ahi-Order, Ahi Organization, Administrative Structure, Education And Its Methods.

Ahi kelimesi Arapça’da “kardeşim” anlamına gelmektedir. Ayrıca, yiğitlik, kahramanlık ve cömertlik gibi anlamları olan Türkçe “Akı” kelimesinden gel-

* Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

diği de bilinmektedir.¹ Akı kelimesi Türkçe bir kelime olup, cömert, eli açık anlamında kullanılmaktadır.² Ahiliğin İslam'ın ilk yıllarında ortaya çıkan genç sanatkâr ve zanaatkarların bir araya gelmesiyle oluşmuş olan "fütüvvet" gele-
neğinin bir devamı olduğuna dair görüşler de vardır. Fütüvvet ise, İslamiyet'in etkisiyle aşiret hayatından yerleşik hayata geçiş sürecinde Arap toplumunda misafirperverlik, yiğitlik ve cömertlik gibi anlamlara gelmektedir.³

Ahilik, Anadolu'da XIII. yüzyılda kurulup belli bir süre içerisinde kendine has özel kurallar içeren esnaf ve sanatkarlar birliğini ifade etmektedir.⁴ Bu asırda kurumsallaşmaya başlayan Ahilik, İslam inancı ve Türk örf ve adet-
lerinin sentezi sonucu oluşmaya başlamış bir düşünce sistemidir.⁵ Asya'dan Anadolu'ya gelip yerleşen Müslüman Türklerin XIII. yüzyıldan itibaren Ana-
dolu'da hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli maddi ve manevi ortamı oluşturarak bir Ahilik teşkilâtlanma tarzı olan fütüvvet teşkilâtını yeniden
canlandırdığı görülmektedir.⁶

Ahilikte insanın dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşması için insan-insan, insan-eşya, insan-tabiat ilişkilerinin ana eksenini bu düşünce sistemi oluş-
turmuştur.⁷ Ahilik felsefesine göre emek gücünün, tüketicinin kısaca insanın ve tabiatın sömürülmemesi, aralarında adalet ve denge ilkeleri korunarak bi-
reysel ve toplumsal refah ve huzurun sağlanması ilke olarak benimsenmiştir. Ahilikte insan, dayanışmacı bir ruha sahip olduğu gibi birlik ve beraberlik
içinde büyük hedeflere yürümeyi kendisine prensip olarak seçmiştir. Zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet yani toplumun
bütün fert ve kurumları arasındaki iyi ilişkilerin dengeli bir şekilde sürdürül-
mesi hedeflenmiştir.⁸ Ahilik bu hedefine ulaşması için sağlam bir teşkilâtlan-
ma modelini ve köklü bir eğitim sistemini çok iyi bir şekilde etkin kılmıştır.⁹ Bu teşkilâtın fakiri gözettiğini, yoksulu sevindirdiğini, çalışmayı bir ibadet
saydığını ve her zaman toplumun çıkarlarını ön planda tuttuğunu görmek-
teyiz.

¹ Mikail Bayram, *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Damla Matbaacılık, Konya 1991, s. 152; İbrahim Durak - Atilla Yücel, "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, Isparta 2010, s. 152.

² Yakup Karasoy, "Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 14, Konya 2003, s. 9.

³ Anzavur Demirpolat - Gürsoy Akça, "Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 15, Konya 2004, s. 356; Durak ve Yücel, "a.g.m.", s. 152.

⁴ Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 44.

⁵ Yusuf Ekinci, *Ahilik*, Sistem Ofset, 2. Baskı, Ankara 1989, s. 22.

⁶ Ekrem Erdem, *Ahilik, Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Örgütlenme Modeli*, Kayseri Etna ve Sanatkarlar Odalar Birliği, 2. Baskı, Kayseri, Ekim-2004, s. 8; Durak ve Yücel, "a.g.m.", s. 152.

⁷ Muhittin Şimşek, *TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması: Ahilik*, Hayat Yayınları: 134, İstanbul 2002, s. 25.

⁸ Durak - Yücel, "a.g.m.", s. 152.

⁹ Nurettin Öztürk, "Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7, Kütahya 2002, s. 1-12; Abdullah Soysal, "İşletmelerin Başarısında Ahilik İlke ve Uygulamalarının Önemi: Bir Değerlendirme", *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi*, Cilt: XXVII, Sayı: 2, Mart 2013, s. 8.

Ahiliğin Anadolu'da birçok şehirde kurulup gelişmesinde ve yayılmasında Ahi Evran'ın büyük rolü olmuştur. Bir eğitim ve öğretim ocağı olan "Ahilik Teşkilâtı"nda sadece sanat erbabı yetiştirmek amacıyla eğitim ve öğretim sürdürülmemiş aynı zamanda toplumun ihtiyacı olan mal üretmek ve hizmet sunmanın da usul ve erkanı öğretilmiştir.¹⁰ Ahilik, Türklerin kendi sanat ve ticaretlerine yeni yaşama ve çalışma kültürü oluşturma gayretleridir diyebiliriz. Bu teşkilâtta bütün esnaf ve sanatkarlar tek çatı altında toplanmış ve bunlar başta dini bir terbiye ve ahlâk eğitiminden geçirilerek aynı zamanda mesleki alanda da iyi bir şekilde yetiştirilmekteydiler.¹¹ Ahilikte eğitime özel bir önem verilmekteydi.¹² Ahilikte eğitim genç yaşta başlayıp, bütün hayatı kapsayan bir sürekliliğe dayanmaktaydı. Eğitimin devletin sorumluluğunda olmadığı bir dönemde bu boşluk Ahi teşkilâtı tarafında doldurulmaktaydı.¹³ Bunun yanı sıra aynı zamanda Ahi birlikleri kent hayatının benimsenmesinde de önemli rol oynamışlardır.¹⁴

Ahi teşkilâtı her ne kadar devlet otoritesinin dışında kurulmuş ve çalışıyor olsa da devlet ve milletin bekasının sağlanmasında, ülke ekonomisinin daha üretken bir duruma gelmesinde, bilimde, sanatta ve askerlikte bile önemli rol oynamaktaydı. Bu sebeple Ahi teşkilâtına sadece tüccar, esnaf ve sanatkarlar değil, aynı zamanda bilim adamları ve hatta hükümdar ve sultanlar bile üye olabilirlerdi.¹⁵

A. Fütüvvet ve Ahilikle İlgili Temel Görüşler

Fütüvvet teşkilâtının Hicri III. (Miladi IX.) yüzyıldan itibaren İslam dünyasında esnaf birlikleri İslam'ın yayılmasına paralel olarak Suriye, İran, Irak, Türkistan, Semerkant, Endülüs, Kuzey Afrika ve Mısır'da ortaya çıktığı bilinmektedir. Temelde Kur'an ve Peygamberimizin sünnetine dayandırılan Fütüvvet geleneginin, Ahilik teşkilâtının Anadolu'da kurulmasında büyük önemi vardır.¹⁶

Ahiliğin temeli olan Fütüvvetçilik X. yüzyıldan örgütlenmeye başlamıştır. Fütüvvet kelimesi köken olarak Arapçadır. Fütüvva "gençler" anlamında "fit-yan"dan gelir. Lügatta tekil olarak "feta"; delikanlı, yiğit, eli açık, gözü pek, iyi huylu kişi anlamlarına gelir ve feta kelimesinin çoğulu yukarıda da belirttiğimiz gibi "fityan"dır. "Fütüvve" kelimesinin ise; eli açık, yiğitlik, gözü peklik, başkasına yardım edicilik anlamında yani, olgun kişi, delikanlı anlamındadır.¹⁷

Fütüvveyi temsil eden gençler, kendi aralarında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma içerisinde yaşarlardı. İçlerinde alt tabaka zanaatkar ve meslek sa-

¹⁰ Çağatay, a.g.e., s. 49.

¹¹ Durak - Yücel, "a.g.m.", s. 153.

¹² Ahmet Vehbi Ecer, "Ahmet Yesevi Dervishi Ahi Evren ve Kayseri'de Ahilik", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 11, Bahar 2001, s. 11.

¹³ Rukiye Şahin - Şafak Öztürk - Mehmet Ünalımsı, "Professional Ethics And Moral Values in Akhi Institution", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Sayı: I, 2009, s. 802.

¹⁴ Mustafa Şanal - Mustafa Güçlü, "Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahilik", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 23, Kayseri 2007/2, s. 388.

¹⁵ Durak - Yücel, "a.g.m.", s. 53.

¹⁶ Öztürk, "a.g.m.", s. 2.

¹⁷ Çağatay, a.g.e., s. 2-3.

hipleri varsa da Fütüvvet teşkilâtı, Anadolu’da daha sonraki Ahileri’nden farklı olarak mesleki bir nitelik taşımazdı. Ayrıca bu teşkilât, bir kentin sınırlarını aşar ve birçok kentin fityanları arasında fütüvve teşkilâtı kurulurdu.¹⁸

Ahilikten önceki fütüvvet namelerinde geniş bir şekilde nitelikleri anlatılan fütüvvetçilik, Ahilikten önce ortaya çıkmış bir kuruluştur. Fakat fütüvvetçilik, daha kişisel erdemlere ve askeri niteliklere daha çok önem verdiği halde; Ahi birlikleri bugünkü anlamda tam bir sivil toplum kuruluşudur diyebiliriz. Ahi birlikleri mümkün olduğu kadar askeri faaliyetlerden uzak kalmış, ancak orduya yeri geldiğinde lojistik destek sağlamışlardır ve ahi birliklerinde toplumun menfaati bireyin önündedir. XII. yüzyıl sonlarında Konya’da sık sık adları geçen Fityanlar, toplumda yeni bir grup olarak karşımıza çıkmakta ve bir başkana bağlı olarak hareket etmekteydiler. Bu Fityanların daha sonra Ahi başkanlarının emrine girdiği görülmektedir. Bunlar da artık şehirlere bir düşman saldırısı olduğunda Ahilerle birlikte hareket etmekteydiler.¹⁹

Fütüvvet teşkilâtı üyeleri Kavli, Seyfi ve Şurubi olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Kavli fütüvvet grubu sanatkarlardan, Seyfi fütüvvet grubu askerlerden meydana gelmekteydi. Bu iki grubun dışındakiler ise, Şurubi grubu oluşturmaktaydı. Ahi birliklerinde ise, meslek dallarına göre bir teşkilâtlanma vardır. Her şehirdeki değişik meslek gruplarının (saraç, debbağ, terzi, kuyumcu vb.) ayrı birlikleri vardır.²⁰ Yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında, Ahi birlikleri ile fütüvvetin aynı kuruluşlar olduğunu söylemek mümkün değildir. Ne fütüvvetçilik gelişerek ahilik haline gelmiştir, ne de Ahilik fütüvvetçiliğin halk arasındaki yaygın şeklidir diyebiliriz. Çünkü ahi olabilmek için kişinin fütüvvetlerde belirtilen özelliklerin yanında, bir iş ve meslek sahibi olma şartı da kendisinden aranmaktaydı.

B. Ahi Teşkilâtının Ortaya Çıkışı ve İdari Yapısı

1. Ahi Teşkilâtının Ortaya Çıkışı

Ahiliğin, Büyük Selçuklularda ve daha önceki İslam ve Türk cemiyetlerinde “*Fityan (Fütüvvet) Teşkilâtı*” gibi müesseselerle bazı ortak noktaları bulunmakla birlikte, bu teşkilâtın kendine has bazı özellikleriyle Türkiye Selçukluları döneminde önem kazandığı görülmüştür.²¹ İbn Batuta, Seyahatnamesi’nde “*Ahiler, Anadolu’da yerleşmiş bulunan Türkmenlerin yaşadıkları her şehirde ve köylerde bulunmaktadırlar. Dünyada bunlardan daha hayırlı iş yapan görmedim*” diyerek onlardan övgüyle bahsetmiştir.²²

Ahiliğin dini, ahlâki, ekonomik, siyasi ve hatta askeri fonksiyonları vardır. Bu yönüyle ahiliğin sivil bir sosyal kurum olarak günümüzde tam manasıyla

¹⁸ Öztürk, “a.g.m.”, s. 2.

¹⁹ Yusuf Küçükdağ, “Anadolu Selçuklu Devleti’nde Ahi Teşkilâtının Kurulması”, *Osmanlı Öncesi İle Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri*, 9-10 Mayıs 2002, Cilt: I, s. 83.

²⁰ Yusuf Ekinci, *Ahilik*, Mıhrabad Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2016, s. 84.

²¹ Franz Taeschner, “İslam Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)”, *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 15, Temmuz-Ekim 1954, s. 5 vd.

²² İbn Batuta Muhammed Et-Tanci, *Seyahatname (Tuhfetü'n-Nuzzar fî Garaiibi'l-Emsar)*, Cilt: I, Beyrut 1993, s. 194-195.

karşılığı olan bir kurum yoktur. Bir başka açıdan ahilik “insanların dünya ve ahirette huzur içinde olmalarını sağlamak ve bunun yanı sıra anayurtlarından kopup gelen Türklerin, yeni yurt edindikleri Anadolu’da farklı dil, din ve geleneklere bağlı yerli halk arasında, sanat ve ticaretle daha etkin faaliyet alanı kazandırmak olmuştur.”²³ Bir başka açıdan Ahilik sosyo-ekonomik yönden şöyle değerlendirilebilir:²⁴

- Kişiyi eğitip, üretici ve faydalı bir hale getirmek suretiyle onu toplumda layık olduğu en uygun yere ulaştırmak,

- Ahlaklı, üretken ve verimli bir çalışma ortamı oluşturmak ve bu ortamın devamlılığını sağlamak,

- Karşılıklı anlayış ve güvene dayalı bir işbölümü ve işbirliği sağlayarak, toplumda sosyo-ekonomik açılardan denge kurmak. Özet olarak ahiliğin asıl işlevi; insanların dünya ve ahirette huzurunu sağlamak, toplumsal dayanışma ve işbirliğini ortaya çıkarmak, zenginlik ve fakirlikte aşırı uçların oluşmasını önlemek, sosyal adaleti gerçekleştirmek, halk ile devlet arasında sağlam ilişkiler kurmak olmuştur. Ahilik tüm bu amaçlara kendine has teşkilatlanması ile ulaşmaya çalışmıştır.

Ahiliğin ortaya çıkışında Selçukluların içinde bulunduğu siyasi durumun zayıflığı ve bunun sonucu olarak da halkın kendi kendine örgütlenme ihtiyacı etkili olmuştur.²⁵ İlk Ahi birliğinin mahiyeti ve hangi birimlerin tesiriyle oluşmaya başladığı kesinlik kazanmamakla birlikte, Türkiye Selçukluları döneminde Ahi Evran ile Orta Anadolu’da görülmeye başlayan Ahi birliklerinin ilk Ahi teşkilâtı teşekkülü olduğu kabul edilmektedir.²⁶ Mikail Bayram, Anadolu’da Ahi teşkilâtının ilk defa 1205’te Kayseri şehrinde Ahi Evran tarafından kurulduğunu ve bu zatın daha sonra Konya’ya gelerek Ahileri burada da teşkilâtlandırıldığını ifade etmektedir.²⁷ Osman Turan ise, dönemin kaynaklarında Ahilerin ve Ahi reislerinin 1205’ten önce de Konya’da bulunduğu dair kayıtlar bulunduğunu belirtmektedir. Sultan Rukneddin (1196-1203) ile I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1204-1211) arasındaki taht kavgasında, Konya’nın Ahileri ve Ahi reisleri, Gıyaseddin’in tarafını tuttular ve Rukneddin’e bağlı ordunun başkent Konya şehrine girişini önlemek için yıllarca direndiler.²⁸ Ancak Hacı Bektaş-ı Veli Velayet-Namesi’nde Ahi Evran’ın Konya’ya geldiği ve daha sonra sırası ile Kayseri ve Kırşehir’e gittiği ifade edilmektedir.²⁹

²³ Birman Baydar, “Selçuklular Döneminde Ahilik Teşkilatı”, *Türk Esnaf ve Sanatkarlarının Sesi Ahilik Yolu*, Sayı: 31, Eylül 1998, s. 32.

²⁴ Refik H. Soykut, *Orta Yol Ahilik*, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Eğitim Yayınları, Ankara 1971, s. 87.

²⁵ Bayram, *a.g.e.*, s. 130.

²⁶ Güray Kırpık, “Bir Yaygın Eğitim Kurumu Ahilik ve Mesleki Eğitim”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ankara 2014, s. 690.

²⁷ Bayram, *a.g.e.*, s. 81.

²⁸ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alaiyye fi'l-Umuri'l-Alaiyye (Adnan Sadık Erzi)*, Ankara 1956, s. 32-33; Osman Turan, “Keyhüsrev”, *İslam Ansiklopedisi*, M.E.B., Cilt: VI, Eskişehir 1991, s. 613.

²⁹ Hacı Bektaş Veli (Anonim), *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli*, “Velayet-Name”, (Yay. Abdülbaki Gölpinarlı), İstanbul (Tarihsiz), s. 50.

Ahi teşkilâtı Türkmenlerin yoğun bir şekilde Anadolu'ya göç ettiği yıllarda yurt edinmenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenmektedir.³⁰ Türkler Anadolu'ya yavaş yavaş yerleşmeye başlayınca şehir hayatından uzak yaşarken, burada yaşayan Rum ahaliyi küçümseyerek onlara “*tembel*” anlamında “*yatuk*” diyorlardı. Zamanla ekonomik açıdan Rumlara bağlı hale gelen bu Türkmenler ihtiyaçlarını devamlı olarak bu şekilde karşılayamayacaklarının farkına vardılar. Rum esnafı loncalar vasıtasıyla Türk esnafa karşı daha etkin çalışmaktaydı. Bu yüzden Türkmenler de kendi aralarında bir esnaf teşkilâtı kurarak bu rekabete katıldılar. Böylece Anadolu'nun değişik yerlerinde başta Kırşehir olmak üzere Kayseri, Konya, Niğde, Ankara, Antalya, Burdur, Isparta, Bursa, Balıkesir, Aksaray, Sivas, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Bolu, Amasya, Sinop, Manisa, Maraş ve Eskişehir gibi şehirlerde Milas, Birgi, Tire, Geyve, Bergama, Gölhisar, Mudurnu gibi ilçelerde de Ahi teşkilâtı kurarak yaygın hale getirmişlerdir.³¹ Böylece geniş bir alana yayılan Ahi teşkilâtı özerk yapıda yarı resmi bir hüviyet taşır ama devletin bu yapı üstünde bir denetim mekanizması kurduğuna dair bir kanıtta yoktur.³²

Ahi birlikleri, Anadolu'da köklü kültür değişimlerinin yaşandığı bir dönemde, birbirlerine karşı çatışmacı bir tavır alan grupları bir araya getirerek onları uzlaştırmak, zayıflayan aşiret bağlarının yerine, yerleşik hayat tarzına uygun koruyucu değerler oluşturmak suretiyle, Bizanslılara karşı Müslüman-Türk esnaf ve sanatkarlarının menfaatlerini korumak ve toplumda huzur ve güvenin sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.³³

2. Ahi Teşkilâtının İdari Yapısı

Ahi teşkilâtı Anadolu'nun hemen her şehir, kasaba ve köyünde yaygın bir şekilde teşkilâtlanmış durumdaydı. Her sanat dalının ayrı bir birliği, yani her meslek grubunun ayrı bir teşkilâtı vardı. Bu birliklerin “*Reis*”leri ise, aralarından seçtikleri bir ahiye bağlı idiler. Çok küçük yerleşim birimlerinde meslek birliği yoktu. Buralarda bütün esnaf tek bir birliğe bağlı olarak teşkilâtlanmıştı. Anadolu'daki bütün Ahiler ve Ahi birlikleri, merkezi Kırşehir'de bulunan “*Ahi Evran*” zaviyesine bağlı idiler. Bu zaviyenin başında lider olarak bulunan kişiye “*Ahi Baba*” adı verilirdi.³⁴

Ahi birliklerinin teşkilât yapısına, bu teşkilâtın genel yapısı ve teşkilâtta yer alan işletmelerin yapısı olmak üzere iki açıdan bakabiliriz. Teşkilâtın genel yapısı açısından bakıldığında, kapsamlı bir örgüt şemasıyla karşılaşmaktayız. “*Ahi teşkilâtına bağlı bütün merkezlerdeki Ahi Babalarının atanma ve görevden alınmaları, Kırşehir'deki şeyh'ül-meşayih adı verilen Ahi Teşkilâtı Başkanı tarafından tasdik edilerek gerçekleştirilirdi.*”³⁵ Başka bir deyişle teşkilâtın ba-

³⁰ Çağatay Uluçay, *İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1975, s. 282.

³¹ Fuat Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, TTK, Ankara 1959, s. 89.

³² Kenan Mortan - Önder Küçükerman, *Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı*, İstanbul 2010, s. 59.

³³ Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyetin Yayılışı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1981, s. 177.

³⁴ Kırpık, “a.g.m.”, s. 692.

³⁵ Mustafa Köksal, *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Kırşehir Belediyesi Kültür-Tarih Yayınları Serisi Yayın No: 5, Kırşehir 2007, s. 110.

şında Kırşehir’de bulunan ve Ahi Evran diye isimlendirilen ‘Ahi Evran’ vardı. Ahi Şeyhi’nin hemen altında ve ona bağlı, her ildeki çeşitli meslek gruplarına ait bütün Ahilerin lideri olan Ahi Baba vardı (Kayseri Ahi Babası, Konya Ahi Babası gibi). Ahi Baba’ya bağlı her ildeki bir meslek grubunun lideri olan Ahi bulunurdu. Ahinin yardımcısı ve esnafla arasındaki irtibatı sağlayan görevliye ise yiğitbaşı (server) denirdi.³⁶ Bunlar teşkilâtın yönetenler grubunu oluşturmaktaydı. Teşkilâtın bir de yönetilenler grubu adı altında farklı isimlerle adlandırılan diğer gruplar bulunmaktaydı. Bunlar ise, işyerlerinde çalışan yapmak, çırak, kalfa ve ustadan oluşmaktaydı.

Ahi teşkilâtının ilk devirlerindeki yönetim yapısı, tümüyle derecelendirmeye tabi tutulursa dokuz dereceli bir sistemle karşılaşılmaktadır. Sırasıyla yiğit, yamak, çırak, kalfa, usta, nakip, halife, şeyh, şeyh’ül-meşayih dereceleri bulunmaktaydı.³⁷ Ahilik yönetim yapısında zaman zaman birtakım değişiklikler olmuştur. Bu yapısal değişikliklerden sonra yönetimden bazı kademeler çıkarılmış ve seçimle yönetici tayin edilme şekli benimsenmiştir. Yeni ortaya çıkan dereceler sırasıyla yiğitbaşı, kethüda, nakip ve şeyhten oluşmaktaydı.³⁸

Ahi teşkilâtı, Anadolu’ya yerleşmek için gelenlere zaviye adı verilen geçici yerleşim yerleri kurarak ve buraların etrafında yeni evler inşa ederek aynı meslek gruplarına mensup olan esnaf ve sanatkârları bir bölgede toplamıştır. Böylece yeni kurulan yerleşim yerlerinde ilk sanayi siteleri kurulmuş oluyordu.³⁹ Çalışanlar, bağlı buldukları mesleğe ait zaviyenin tabii üyesi sayılırlardı. Büyük merkezlerde her sanat dalının birkaç zaviyesi olabildiği gibi, küçük yerlerde bütün sanatkârların tek bir zaviyesinin olduğu görülmektedir.⁴⁰ İbn-i Batuta’nın seyahatnamesinde belirtildiği gibi, Ahi zaviyelerinin ulaşımında zorluk çekilen dağlık bölgelere varıncaya kadar Anadolu’nun en ücra köşelerinde bulunduğu belirtilmektedir.⁴¹

a. Büyük Şehirlerdeki Ahi Teşkilâtının İdari Yapısı

- 1- Ahi Baba (Büyük Şehir Merkezlerinde; Kırşehir, Konya ve Sivas gibi),
- 2- Ahi Reisi (Nakib; Karye, Nahiye veya Kaza Merkezlerinde),
- 3- Ehl-i Hibre (Ahi Reisinin Yardımcısı, Ehl-i Vukuf),
- 4- Esnaf Kethüdası,
- 5- Yiğitbaşı (Kethüda Yardımcısı),
- 6- İşçibaşı (Usta).

b. Kaza ve Nahiyelerdeki Ahi Birliği Organizasyon Yapısı

- 1- Kadı,

³⁶ Köksal, *a.g.e.*, s. 123.

³⁷ Murat Özeydin, “Fütüvvet ve Fütüvvet Ahlakı”, *1. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Cilt: II, 12-13 Ekim 2004, Kırşehir 2004, s. 697.

³⁸ Veysi Erken, *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik*, Kırşehir Belediyesi Yayınları No: 7, Ankara 2008, s. 80.

³⁹ Köksal, *a.g.e.*, s. 109.

⁴⁰ Şimşek, *a.g.e.*, s. 26.

⁴¹ Köksal, *a.g.e.*, s. 209.

- 2- Ahi Reisi,
- 3- Yiğitbaşı,
- 4- Usta (Dükkan Sahibi),
- 5- Kalfa,
- 6- Çırak,
- 7- Yamak.

c. Ahi Teşkilâtında Esnaf Şeyhi, Yönetim Kurulu ve Büyük Meclisin Görevleri

Ahi birlikleri, bir başkan ve beş kişilik yönetim kurulu tarafından yönetilirdi. Yönetim kuruluna başkanlık eden ve “*Esnaf Şeyhi*” adı verilen yönetici geniş yetki ve sorumluluklarla donatılmıştı.

Ahi birliklerinin yönetiminde görev alan birimler şu şekildeydi:

1. Esnaf Şeyhi

Esnaf Şeyhi, bütün üyeleri bir baba şefkatiyle koruyan ve kollayan mesleki, siyasi, ahlâki ve dini bir lider konumundaydı. Bu liderlik sıfatı, her kademede çalışanlar arasında baba-oğul arasındakine benzer yakın ilişkilerin kurulmasını sağlardı. Geniş yetki ve sorumlulukları bulunan Esnaf Şeyhi'nin başlıca görevleri ise şunlardı:⁴²

- 1- Esnafın mesleki sorunlarını çözümlemek,
- 2- Esnaf orta sandığını idare etmek,
- 3- Birliğe ait binaların bakımını yaptırmak, bunları kiraya vermek veya teşkilâtın amaçlarına uygun olarak kullandırmak,
- 4- Davetçi, çeşmeci, bekçi gibi teşkilât görevlilerini işe almak, maaşlarını ödemek ve gerektiğinde işten çıkarmak,
- 5- Esnafın mesleki ve özel hayatındaki tutum ve davranışlarını izlemek,
- 6- Usta, kalfa, çırak ve yamak törenleri düzenlemek,
- 7- İdare kurulu toplantılarına katılmak,
- 8- Esnafı toplantıya çağırarak,
- 9- Üyesi bulunduğu esnaf kolunu temsilen büyük meclis toplantılarına katılmak.

Esnaf Şeyhi seçimlerinde aday olacaklarda şu şartlar aranırdı:

- 1- Bulunduğu meslek kolunda usta olarak çalışıyor olmak.
- 2- En az üç usta yetiştirmiş olmak.
- 3- İyi hali bulunmak ve mahkumiyeti olmamak.

Bu şartları taşıyan esnaf şeyhleri seçimlere katılmaya hak kazanırdı. Azil yoluyla görevinden uzaklaştırılmış olan eski esnaf şeyhleri ise, seçim mahalinde bulunamazlardı. Esnaf Şeyhi öldüğü veya görevinden ayrıldığı günden bir gün sonra yenisi seçilirdi. Bu seçimle birlikte yönetim kurulu seçimi de yapılırdı.⁴³

⁴² Ekinci, *a.g.e.*, 1989, s. 40.

⁴³ Ekinci, *a.g.e.*, 2016, s. 103.

2. Yönetim Kurulu

Genellikle beş kişiden meydana gelen yönetim kurulu, Esnaf Şeyhi ile birlikte Ahilik teşkilâtının ana karar organı niteliğini taşımaktaydı. Yönetim kurulunun ilk üyesi “*esnaf kethüdası*” olup, görevi esas itibariyle esnafın genel eğitimi ve kültürel açıdan iyi bir şekilde yetişmesiyle ilgilenmekte.⁴⁴

Yönetim kurulunun ikinci üyesi ise, “*yiğitbaşı*”ydı. Esnafın yetiştirilmesi, esnaf arasındaki rütbelerin tespiti, esnafa hammadde dağıtılması, esnafın disiplin konularının ve cezalarının belirlenmesi ve uygulanması, ustaların peş-tamal kuşanma törenleri ve orta sandığının idaresi konularında yiğitbaşları Esnaf Şeyhi’ne yardımcı olurdu.⁴⁵

Yönetim kurulunun üçüncü üyesi olan “*işçibaşı*” ise, teknik konularda uzman bir kişi olup, yiğitbaşının yardımcısı sıfatı ile ürünlerin kontrolü, kalitesiz malların yok edilmesi ve standartların korunması gibi konularla ilgilenirdi.⁴⁶

Yönetim kurulunun ilk ve üçüncü cuma günleri teşkilât odasında, Esnaf Şeyhi’nin başkanlığında toplanması ve bu toplantıda Esnaf Şeyhi’nin on beş gün içindeki olayları anlatıp, geçmiş toplantıda alınmış kararların uygulanmasını ve sonuçlarını açıklayarak gerekli gördüğü hususları tartışmaya sunması adet haline gelmişti.⁴⁷

Yönetim kurulu üyeliğine seçilecek olanlarda aşağıdaki şartlar aranırdı:

- 1- En az beş yıl usta olarak çalışıyor olmak.
- 2- İyi hali bulunmak ve mahkumiyeti bulunmamak.

3. Büyük Meclis

Ahi birliklerinin en üst organı olan büyük meclis, bir bölgede faaliyet gösteren tüm esnaf şeyhlerinin bir araya gelmesiyle oluşurdu. Büyük meclisin başkanlığını “*Ahi Baba Vekili*” yapardı. Büyük meclisin genel olarak görevleri şöyleydi:⁴⁸

- 1- Esnaf şeyhlerinin esnafa karşı olan tutum ve davranışlarını izlemek,
- 2- Esnaf kolları yönetim kurullarının düzenli toplanmasını sağlamak,
- 3- Esnaf kolları yönetim kurulları tarafından verilen cezaları onaylamak veya reddetmek,
- 4- Esnaf yönetim kurulları tarafından karara bağlanamayan konuları incelemek ve karara bağlamak,
- 5- Esnaf şeyhlerinin yıllık hesaplarını incelemek, usulsüzlük varsa gerekli işlemi yapmak,
- 6- Hakkında şikayet bulunan esnaf şeyhlerinin durumlarını incelemek, suç işleyenlerin görevlerine son vermek,

⁴⁴ Adnan Güleman - Sevda Taştekil, *Ahi Teşkilatının Türk Toplumuna Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1993, s. 13.

⁴⁵ Ekinci, *a.g.e.*, 1999, s. 41.

⁴⁶ Güleman - Taştekil, *a.g.e.*, s. 14.

⁴⁷ Ekinci, *a.g.e.*, 1999, s. 41.

⁴⁸ Ekinci, *a.g.e.*, 1999, s. 42.

7- Hükümet tarafından alınan kararların esnafın menfaatine olup olmadığını incelemek, esnaf adına hükümetten istekte bulunmak,

8- Ahi Baba vekili tarafından görüşülüp karara bağlanması istenilen konuları sonuçlandırma.

Ahi birliklerinin idaresinde görev alacak kişiler seçimle işbaşına gelirlerdi. Bu seçim usulü zaman içerisinde kalkmış ve Ahi reislerinin tayin yetkisi Kırşehir Ahi Evran Zaviyesi'ne verilmiştir. Ahi Teşkilâtı'nın önemini kaybetmeye başladığı yıllarda üst düzey Ahi liderleri devlet tarafından atanmaya başlamıştır.⁴⁹

Ahi birlikleri, başlangıçta debbağ, saraç ve kunduracıları kapsayan bir teşkilât olarak ortaya çıkmış, fakat zaman içerisinde gelişerek bütün esnafı ve üye olmak isteyen herkesi bünyesine alarak çok yönlü bir kuruluş haline gelmiştir. Ahilerin, Anadolu'nun hemen her şehir, kasaba ve hatta büyük köylerine kadar yayılmış geniş bir teşkilâtı vardı. Ahi teşkilâtı içerisinde her yerleşim biriminde her sanat kolu için ayrı birlikler kurulmuştu. Eğer bir meslek dalında ayrı birlikler meydana getirecek kadar esnaf ve sanatkarların bulunmadığı yerleşim merkezlerinde ise, birbirine yakın meslek grupları aynı çatı altında toplanarak bir mesleki birlik oluşturulurdu. Daha küçük yerleşim birimlerinde ise, bütün meslek grupları tek çatı altında toplanırdı. Yerleşim birimlerinde kurulan Ahi birlikleri arasındaki münasebeti ve irtibatı Ahi birlikleri sağlardı. Ülke çapındaki bütün esnaf, merkezi Kırşehir'de bulunan Ahi Evran zaviyesine bağlıydılar ve burası tüm Ahi birliklerinin ve tüm teşkilâtının merkeziydi.⁵⁰

Ahi teşkilâtında her esnaf sınıfının başında bir "pir" bulunurdu. Her esnaf bu piri bağlanarak belli bir olgunluğa erişmeye çalışırdı. Bazı mesleklerin başında bulunan pirleri şöyleydi:⁵¹

- Tüccarların piri → Hz. Muhammed (s.a.v.)
- Seyyahların piri → Hz. İsa (a.s.)
- Çobanların piri → Hz. Musa (a.s.)
- Börekçilerin piri → Varaka
- Çiftçilerin piri → Hz. Adem (a.s.)
- Saatçilerin piri → Hz. Yusuf (a.s.)
- Çulhacıların piri → Hz. İlyas (a.s.)
- Berberlerin piri → Selman-ı Farisi
- Mimarların piri → Muhammet ibn Ebubekir
- Kasapların piri → Ebu-l-Muhcin
- Bakkalların piri → Adiyin İbn Abdulah
- Sakaların piri → Selman-ı Kufi
- Hamamcılarının piri → Mansur İbn Kasım-ı Bağdadi
- Debbağların piri → Ahi Evran

⁴⁹ Kırpık, *a.g.e.*, s. 693.

⁵⁰ Ekinci, *a.g.e.*, 2016, s. 88-89.

⁵¹ Ekinci, *a.g.e.*, 1989, s. 32.

- İğnecilerin piri → Ebu'l Kasım Mübarek
- Nalbantların piri → Ebu Süleyman İbn Kasım
- Saraçların piri → Bun-Nasr İbn Haşimiyyi Bağdadi
- Boyacıların piri → Ömer İbn Abdullah-ı Sebbah
- Bardakçıların piri → Abdulfahhar Medeni

d. Ahilikte Üyeler: Ahilerde dahili ve harici olmak üzere iki tür üye bulunmaktaydı. Fiilen çalışan üyeler;

- 1- Yamaklar,
- 2- Çıraklar,
- 3- Kalfalar,
- 4- Ustalar Ahi teşkilâtının daimi üyesidirler.

Örgüt üyesi iken, herhangi bir sebepten dolayı çalışamayacak hale gelenler ise, harici üyelerdir. Bunlar ise;

1. Emekliler: Emekliler, çalışamayacak kadar yaşlanmış ve maddi durumu iyi olmayan ustalardır. Gençliğinde kalfaları tarafından idare edilen emekliler, esnaf sandığından (orta sandığı) herhangi bir maddi destek görmezlerdi.

2. Düşkünler: Çalışamayacak kadar yaşlı oldukları halde, maddi durumu iyi olmayan ustalardır. Gençliğinde çok çalışmış fakat, yaşlandığı için çalışamayacak duruma düşmüş, kalfaları eliyle işletilecek dükkanları olmadığı için bunlara esnaf sandığından yardım yapılırdı.

3. Sakatlar ve Hastalar: Ahi teşkilâtının dahili üyesi iken, herhangi bir sakatlık geçiren ya da çaresi olmayan bir hastalığa yakalandığı için, çalışamayacak durumda olan kişilerdir. Bunlara da esnaf sandığından yardım yapılırdı.⁵²

e. Ahi Olabilecek Kesimler: Ahi Fütüvvetnameleri'nde esnaf ve sanatkarların yanı sıra, meslek erbabı dışında şunlar da ahi olabilirdi:

- 1- Hükümdarlar, 2- Beyler (Emirler), 3- Müderrisler, 4- Alimler (Bilginler), 5- Kadılar, 6- Öğretmenler, 7- Hatipler, 8- Üst Düzey Yöneticiler.

f. Ahi Mesleği Arasına Kabul Edilmeyen Kesimler: 1- Kafirler, 2- Münafıklar, 3- İftiracılar, 4- Arkadan Konuşanlar, 5- Münecimler, 6- Şarap içenler, 7- Hamam Tellakları, 8- Tellallar, 9- Çulhalar, 10- Kasaplar, 11- Cerrahlar, 12- Avcılar, 13- Madrabazlar, 14- Alemdarlardır.⁵³

4. Ahilikte Meslek Eğitimi

Ahi teşkilâtında eğitim, Ahiliğin ilke ve prensipleri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu eğitim, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde verilmektedir. Ahilerin eğitiminde dönemin şartları, toplumun ihtiyaç ve istekleri ön planda tutulmuştur. Coğrafi konum itibarıyla Anadolu iç ve dış kaynaklı siyasi ve kültürel mücadelelere sahne olmuş ve Ahilerin ortaya çıktığı dönemde zaman zaman güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır. Böylece devletlerin varlıklarını devam ettirebilme kaygısı, askerlik eğitimini de zorunlu kılmıştır.

⁵² Hüseyin Yavuz Güven, *Ahilik ve Masonluk*, İstanbul 2014, s. 94.

⁵³ Güven, *a.g.e.*, s. 121, 123.

Ahiliğin yaygın olarak ortaya çıktığı ve askeri eğitimin verildiği dönem, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına rastlar.⁵⁴

Hiyerarşik olarak Ahilikte meslek dereceleri yamak, çırak, kalfa ve usta şeklinde bir yapıya sahiptir. Yamaklık dönemi 10 yaşından küçük olmamak üzere, çocuğun velisi tarafından bir sanat öğrenmesi amacıyla iyi bir ustaya verilmesiyle başlamaktaydı.⁵⁵ Bir gencin Ahiliğe kabulüne çok önem verilirdi. Çırak, Ahiliğe kabul edilmeden önce bazen aylarca süren bir araştırma ve incelemenin geçirdi. Teşkilâta girmek isteyen gencin ahlâk ve terbiyesi üzerinde yapılan incelemeler olumlu ise, ilgili kişi bir törenle üyeliğe kabul edilirdi.⁵⁶

İki yıl parasız ve sürekli yamaklık eden kişi ustasının, kalfasının, velisinin ve Esnaf Şeyhi'nin katıldığı bir törenle çıraklığa terfi ettirilirdi. Çıraklığa terfi eden kişi ustasının manevi evladı olur ve usta, çırağın hem meslek hayatından hem de sosyal hayatından sorumlu olurdu. Usta, çırağın bütün haklarını gözetir ve onu asla bir sömürü aracı olarak kullanamazdı. 3 yıl çalışarak çıraklık süresini tamamlayan gencin ustası, çırağın mesleki ve sosyal açıdan yeterli derecede yetiştiğini ve ahlâken de olgunlaştığını ve iyi bir seviyeye geldiğini teşkilâta bildirirdi. Yapılan bir törenle çırak, ustası tarafından beline peştamal bağlanmak suretiyle kalfalığa terfi ettirilirdi. Üç yılı ahlâk ve meslek kurallarına uygun olarak tamamlayan ve en az üç tane çırak yetiştiren bir kalfa, hazırladığı eseri ustalık meclisine sunmak suretiyle ciddi bir sınavdan geçirdi. Ahilik teşkilâtında her Ahinin yeteneğine ve kabiliyetine uygun seçtiği bir mesleği vardı ve o meslekte sebat eder ve böylece uzmanlaşırdı. Ahinin seçmiş olduğu uzmanlık alanında kalfa ve ustaları tarafından olgunlaştırılması ve zaruret olmadıkça iş değiştirmesi hoş karşılanmazdı. Ustalık aşamasına gelenlere yapılan törende, ustası tarafından kalfalık peştamalı çıkarılır ve ardından ustalık peştamalı giydirilirdi. Bu peştamala “*Ustalık Şeddi*” adı verilirdi. Bu yeni ustayı, çıraklar, yamaklar, kalfalar ve Ahi meclis üyesi olan esnaflar tebrik ederdi. Esnaf olmaya hak kazanan bu yeni usta, arastan ve bedesten adı verilen çarşıda dükkan açmaya hak kazanmış olurdu.⁵⁷

Yeni ustaya dükkân açabilmesi için esnaflar kendi arasında yardımlaşma ve dayanışma amacıyla kurulan “*orta sandüğünden*” yardım yapılır ve sermayeye ayrıca kendi ustası da katkıda bulunurdu. Bireylere çıraklık ve kalfalık dönemlerinde onlara geleceğe yönelik umut verilir ve onlara yeni hedefler gösterilirdi. Böylece genç bireylerin geleceğe yönelik endişeleri ortadan kaldırılarak boşlukta kalmaları engellenir ve gerçekleştirilebilir bir amaç doğrultu-

⁵⁴ Ayşe Yücel, “Ahilikte Eğitim ve Amaçları”, 2. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, 13-15 Ekim 1999, s. 316.

⁵⁵ Ayşe İrmış, “Bir Örgüt Kültürü Örneği Olarak Türk Milli Kültüründe Ahilik”, *Türk Yurdu*, Cilt: XVIII, Sayı: 126, 1998, s. 37.

⁵⁶ Ekinci, *a.g.e.*, 1989, s. 25; Ali Erbaşı, “Ahi Teşkilatında Yönetim Fonksiyonlarıyla İlgili Uygulamalar”, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 7/2 Spring 2012, p. 1321-1331, Ankara/Turkey, s. 1325.

⁵⁷ Ali Şahinkesen, “Çıraklık Eğitiminin Osmanlı Dönemi Durumu”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, Ankara 1991, s. 392; M. Fatih Köksal, *Ana Kaynaklarıyla Türk Ahiliği, Ahilik-Fütüvvet Yazıları*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2015, s. 98.

sunda çalışmaları sağlanırdı.⁵⁸ Ahilikte vasıfsız olarak işe başlayan her genç eğitilip, topluma yararlı bir insan olarak kazandırıldığı gibi, böylece meslek ve meslek kültürlerinin de devamlılığı büyük ölçüde sağlanmış olurdu. Bilindiği üzere, meslek ve meslek kültürleri, ancak ustadan çırağa, babadan oğula, nesilden nesile aktarılabilirdi süreçte, devamlılığı sağlanır ve geliştirdi, aksi takdirde o meslek söner ve ortadan kalkardı.⁵⁹ Ahilikte bütün sanatların birer piri yani reisi vardı. Ahi sanatkarlarının pirlere kendi ustalarına kadar olan büyüklerine tam anlamıyla içten bağlanmaları istenirdi.

Meslek edinmeye yönelik olarak verilen bu eğitim, iş başında usta-çırak ilişkisine dayanan bir mesleki eğitimdi. Bu eğitim sürecinde, bir yandan meslek öğrenirken, diğer yandan da Ahi tekke ve zaviyelerinde dönemin mesleki alandaki teknik bilgilerini öğrenirdi. Ahinin öğrendiği bilgiler, dünyevi bilgiler denilen; meslek, mesleki formasyon, meslek çevresinde bulunan diğer bilgiler ile temel dini bilgilerdi. Bu bilgiler, günümüzde eğitim metodu olarak bilinen tümevarım, yani kolaydan zora, parçadan bütüne, basitten karmaşığa doğru bir yol izlenmek suretiyle verilmekteydi.⁶⁰

5. Ahilikte Din Eğitimi

Ahi birliklerinin toplantı yeri olan zaviyelerde ve tekkelerde bu genç ahi çıraqlara buralarda dini eğitim verilmekteydi. Akşamleyin işlerinden toplantı yerine dönen gençler topluca yemek yedikten sonra, düzenli olarak Kur'an-ı Kerim okumakta, topluca namaz kılmakta, ilahiler ve halk türküleri söylemekteydiler. Ayrıca, zaviyelerde gecenin geç saatlerine kadar dini ve tasavvufi konularda da sohbetler yapılmaktaydı.⁶¹

Ahi zaviyelerinde sıkı bir eğitim programı uygulanıyordu. Başta Ahi teşkilâtının işleyişi ve teşkilâtın sürekliliğini sağlamak için, örgütün hiyerarşik yapısını ve statüler arasındaki ilişkileri de dini-ahlâki temele göre düzenlemekteydiler. Böylece çırak-kalfa-usta-şeyh ilişkileri de tasavvufta olduğu gibi kutsal bir kimliğe bürünmüştür. Ahilikte ahlâk eğitimi iş başında ve iş dışında, ferdin hayatının her kesimini kuşatacak şekilde düzenlenmiş, ilişkiler saygı ve sevgi çerçevesinde ahlâki ve mesleki temellere oturtulmuştur. Ahlâk ile zanaatın ahenkli bir birlikteliğini sunan bu yapı içinde genç kuşaklar bir meslek öğrenirken, aynı zamanda bu uzun süre boyunca iyi bir dini eğitimden geçerek, dürüst, güvenilir, adil ve iyi bir kişilik kazanması sağlanırdı. İyi bir meslek öğrenmek için ustaya teslim edilen çocuklar, “yamaklık, çıraklık, kalfalık ve ustalık” eğitimi boyunca hem mesleğinin inceliklerini öğrenirken, hem de iyi bir ahlâki eğitimden geçirilirdi.⁶²

⁵⁸ İrmiş, “a.g.m.”, s. 37 vd.

⁵⁹ Salım Koca, “Ahilerin Türkiye Selçuklu Devrindeki Rollerini”, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Ankara 2011, s. 448.

⁶⁰ Yücel, “a.g.m.”, s. 318.

⁶¹ Koca, “a.g.m.”, s. 449.

⁶² Mustafa Demirci, “Selçuklu Anadolu’sunda Bir İnsanîyet Mektebi: Ahilik”, *Büyük Selçuklu Devletinden Türkiye Selçuklu Devletine Mehmet Altay Köymen Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 5, Konya 2011, s. 131.

Ahi birlikleri o dönemin eğitim-öğretim kurumu olan zaviye ve benzeri mekânları kullanmaktaydılar. İbn Batuta'ya göre, Ahiler gündüz işyerinde çalışarak meslek öğrenmekte, akşamları da dini bilgiler öğrenerek kendilerini manevi açıdan da yetiştirmekteydiler. Anadolu'nun bütün gençleri böyle bir eğitimden geçiyorlardı.⁶³

6. Ahi Birliklerinde Uygulanan Eğitim Metotları

Ahilik eğitiminin bir parçası da ahlâk eğitimidir. Ahlâk, bir toplumda yaşayan insanların, dürüst bir şekilde yaşamaları ve içinde buldukları topluma uyum sağlayabilmeleri için gerekli olan ve adeta insani ilişkilerinde bir çimento görevi üstlenen, kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahilik, dayanışmacı ve hoşgörülü bir toplum yapısını amaçladığından, Ahi eğitim anlayışında ahlâk eğitimi, önemli bir yer tutmaktadır. Ahi birliklerinde, ahlâk eğitimi kazandırma noktasında dönemin şartlarına uygun olarak farklı metotlar kullanılmıştır. Bu metotlar şu şekilde özetlenebilir:

Bunlardan birisi "*tedric metodu*" denilen tümevarımdır. Tedric metodu ile verilen bilgiler, basitten karmaşığa, kolaydan zora, azdan çoğa doğru parça parça verilmektedir. Ahi ocaklarına giren kişiler, başta en basit ve temel bilgileri öğrenirler ve eğitime basit işlerden başlarlardı.

Bir başka metot, "*soru-cevap metodu*"dur. Muhatabının dikkatini konu üzerine çekmek ve muhatabın bilgisini ölçmek, eksikliğini tespit ve tamamlamak amacıyla uygulanan bir metottur. Sorulan sorular rastgele olmaktan ziyade, kişinin zihni faaliyetlerini aktif kılan ve yönlendiren bir tarzdadır.

"Örnek alma metodu" ise, daha çok insan davranışlarında ve davranışları olgunlaştırmada takip edilmektedir. Hz. Muhammed'in şahsiyeti örnek alınarak, dört halife dönemi ile Ahi pirlininin davranış özelliklerinin benimsenmesi hedeflenirdi. Bu daha çok başta taklit etme ve derece edinme yoluyla kazanılan davranışlar şeklinde meyvesini verirdi.

Nasihât etme olarak kaynaklarda yer alan didaktik nitelikli sohbetler de bir metot olarak kabul edilmektedir. Bu metot davranışlardaki olumsuzlukların tespit edilmesi ve düzeltilmesi şeklinde kendini göstermektedir.

Daha çok tasavvuf ve tarikat çevrelerinde uygulanan "*telkin metodu*" ise, şifahi yolla uyulması ve uyulmaması gereken prensiplerin, üstün nitelikli kişiler tarafından Ahilere ikna yoluyla öğretilmesidir. Ahi eğitiminde sıkça uygulanan bir başka metot ise, tasavvufi çevrede çok uygulanan temsili hadiseler ve örneklemelerle kişiyi yönlendirme şeklinde uygulanan bir metottur. Bu yönlendirme daha çok iyi ve güzele, yani olumlu olana doğru yapılmaktadır.

Bazı tarikatlarda nefis terbiyesi içinde kullanılan sema, ahilikte bir eğitim metodu olarak dikkatimizi çekmektedir. Kimi zaman eğlence, raks ve oyunların yer aldığı bu metot, daha çok kişinin rahatlamasını temin etmektedir.⁶⁴ Ahilik teşkilâtında eğitime özel bir önem verilmiştir.⁶⁵ Ahilikte eğitim, gençlik

⁶³ İbn Batuta, *a.g.e.*, s. 1.

⁶⁴ Yücel, "a.g.m.", s. 319.

⁶⁵ Ecer, "a.g.m.", s. 11.

yıllarından başlayıp bütün hayatı kapsayacak şekilde bir sürekliliğe sahiptir. Eğitimin henüz kamunun sorumluluğunda olmadığı bir dönemde bu boşluk Ahi teşkilâtının katkılarıyla doldurulmaya çalışılmıştır.⁶⁶ Hayatın bütün kesitlerinin eğitim açısından büyük bir önemi vardır.

7. Ahilik Eğitiminin Temel Amaçları

1. Dürüst, namuslu üretken insanlar yetiştirmek,
2. Meslek ve sanat becerisi olan vatandaşlar yetiştirmek,
3. Vatan savunması, otorite boşluğunun doldurulması için askeri güç kullanmak,
4. Kültür ve sanat erbabı yetiştirmek.⁶⁷

Bu amaçlar doğrultusunda, çıraklara önce toplumun ahlâk ve erdemleri öğretilirdi. Daha sonraki aşamalarda ise, meslek eğitimine geçilirdi. Meslek eğitiminde ise, teoriden çok fiili olarak ve yaşayarak öğrenme ön plandaydı.⁶⁸ İş eğitimi teorik ve pratik olarak “*yaparak öğrenme*” ve “*beceri geliştirme*” tekniğine dayanmaktaydı. Bu teşkilâtlarda eğitim sadece bireysel ve işe yönelik değil, aynı zamanda toplumsal bir kalkınmayı ve gelişmeyi hedefleyecek şekilde bütünsel içeriklidir. Bu nedenle Ahilik teşkilâtında bireylere sadece mesleki bilgiler değil, aynı zamanda dini, ahlâki, askeri, sanatsal ve toplumsal bilgiler de verilmeye çalışılmıştır. Ahilikte bilinçli ve yetenekli insanlar yetiştirilmeye özel bir önem verilmiştir. Ahiler gündüzleri çalışır, geceleri ise, büyüklerden birinin kurduğu konuk evlerinde (zaviyelerde) toplanarak ilim, irfan ve biraz da eğlence içerikli sohbetlere katılırlardı. Ahilikte “*çalışmak, öğrenmek ve olgun insan olmak*” için çaba gösterilmiş ve insanın değersiz olamayacağı öğretilmiştir.⁶⁹

8. Ahilik Birliklerinde Denetim ve Ceza

Ahi birliklerinde kurulan denetim ve ceza sistemi ile üyelerin kendi mesleki hayatlarındaki işlerinde, mesleklerine uygun ahlâki tutum ve davranış sergileyip sergilemedikleri teşkilâtın idarecileri tarafından sıkı bir şekilde denetlenir ve mesleki kurallara aykırı hareket edenler, kendilerine ders ve etrafındakilere ibret olsun diye cezalandırılırlardı. Ahi birlikleri tarafından konan kaidelere aykırı hareket eden teşkilât üyeleri aleyhine herkes tarafından dava açılabilirdi. Bir esnaf kendi meslektaşından birinden şikayetçi ise, davayı kendi yiğitbaşısı nezdinde açardı. Esnaf olmayanlar da şikayetlerini, şikayetçi oldukları esnafın yiğitbaşısı kim ise, ona yaparlardı. Bir esnaf, başka meslekten olan bir kişiden şikayetçi ise ve taraflardan biri debbağ (derici) esnafından değilse, davayı debbağ yiğitbaşısına arz etmek durumundaydı. Yiğitbaşı, kendisine yapılan şikayeti yetki açısından önce inceler, eğer bu şikayet daha üst makamlarca karara bağlanması gereken bir dava ise, bu davayı Esnaf

⁶⁶ Şahin - Öztürk - Ünalmiş, “a.g.m.”, s. 802.

⁶⁷ Şimşek, *a.g.e.*, s. 162.

⁶⁸ Hulusi Doğan, “The Search of Tacit Knowledge in Akhism Culture”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, 2006, s. 32.

⁶⁹ Galip Demir, “Ahilik ve Yükselen Değerler”, *Görüş*, Ocak 2001, s. 82.

Şeyhi'ne bildirirdi. Yiğitbaşı, kendisinin karar verebileceği davalar için esnaf (ustalar) mahfeli azasını toplar, heyet huzurunda dava ve verilen savunmaları inceler, üyelerin fikirlerini alır, karar ve hükmünü açıklamak için mucip sebeplerini anlatarak tebliğ ederdi. Mahfilde, Esnaf Şeyhi, Ahi Baba vekili de hazır iseler, yiğitbaşı tereddüt ettiği hususlar hakkında üyelerin fikirlerini alır, karar ve hükmü sonra verirdi. Fakat bu durum hükmün temyiz edilmesine engel değildi.⁷⁰

Yiğitbaşı, kendisine yapılan şikayetleri yetkileri dahilinde inceler, daha üst makamların yetki alanına giren davaları ise, Esnaf Şeyhi'ne gönderirdi.

Ahi birliklerinde idarecilerin denetimi, Büyük Meclis tarafından yapılırdı. Büyük Meclis ise, esnaf şeyhlerinin yıllık hesaplarını denetler, onlar hakkındaki şikayetleri değerlendirerek karara bağlardı. Bu değerlendirmeler sonucunda idareciler suçlu bulunurlarsa görevlerinden gerektiğinde alınabilirlerdi.

Ahilikte ceza, esnafın kurallara uyması amacıyla konulmuş kurallar olup, suçu önlemek için kullanılan bir araç şeklinde kabul edildiğinden, çok ağır suçlar dışında kişilik haysiyetini zedeleyen cezalardan büyük ölçüde kaçınılırdı. Dolayısıyla verilen bu cezaların uzlaştırıcı ve eğitici bir yanı vardı.⁷¹ Küçük suçlarda davalıya özür dilemek, kahve ve çay ısmarlatmak da verilen cezalar arasındaydı.

Daha büyük cezalar için aşağıda belirtilen cezalardan biri verilirdi.

- 1- Suçluyu masraf ve ikram yapmaya zorlamak.
- 2- Dükkân kapatma, kurban kesme, lokma çıkarmaya icbar.
- 3- Hammadde tevziatından hariç tutma.
- 4- Mamul mal satışlarından hisse ayırmama.
- 5- Selamlaşmamak, yardım etmemek (umumi boykot).

Dava neticesinde verilen cezayı davalının kabul etmesi istenir. Bu cezanın uygulanmasına hemen geçilirdi. Ceza verilmesi hususunda bir yanlışlık var ise bu sonradan düzeltilir, davalının hakkı iade edilirdi.⁷²

Ahiliğin kurucusu Ahi Evran da esnafın denetlenmesine büyük önem verirdi. Nitekim, o her fırsatta esnafı gezer, yapılan işlerin sağlam ve temizliği gibi hususları denetlerdi. Hatta ayakkabıcıları gezerken beğenmediği ayakkabıları dükkânın damına asardı ve herkes *"bugün falan ustanın pabucu dama atıldı"* derdi. Sarf edilen bu sözler o ustanın kalitesiz mal ürettiği anlamına gelirdi.⁷³

9. Ahi Teşkilâtının Bozulması ve Ortadan Kalkması

XIII. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan ve uzun yıllar varlığını devam ettiren Ahi teşkilâtı XVII. yüzyıldan itibaren bozulmaya ve çökmeye başlamıştır. Avrupa'da ortaya çıkan sanayi inkılabı sonucu kurulan fabrikalar, ucuz ve seri üretime geçmişler, buna karşılık küçük el tezgahları ile üretim yapan

⁷⁰ Ekinci, *a.g.e.*, 2016, s. 104-105.

⁷¹ Güleman - Taştekil, *a.g.e.*, s. 20.

⁷² Ekinci, *a.g.e.*, 2016, s. 105-106.

⁷³ Ekinci, *a.g.e.*, 1991, s. 24.

ölkeler bu değişime ayak uyduramamışlar ve bir gerileme sürecine girmişlerdir.⁷⁴ XVII. yüzyılın ortalarına doğru Batı Avrupa ölkelerinin sanayi ürünleri Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılmış, Sivas ve Kayseri'de orta halli bir aile bile Londra çulhasından yapılan elbiseyi giymekten kendini alamamıştır.⁷⁵

Osmanlı Devleti'nin Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren yabancılara verdiği kapitülasyon hakları da Ahi birliklerinin çözülmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kapitülasyonlarla beraber Osmanlı ölkesi sadece hammadde ithal eden ve üretmeyen bir hal almış; Osmanlı coğrafyası Batı Avrupa ölkelerinin ticari mallarının sergilendiği geniş bir pazar haline gelmiştir. XVI. yüzyıldan itibaren Ahilik teşkilâtına devletin doğrudan müdahale etmeye başlaması, loncalaşmaya gidiş hızlandırdı ve "yığıtbaşı"ların devlet tarafından tayin edilmesiyle görev başına gelmesi, esnafın yığıtbaşılara olan güvenini sarsmış ve onları "iğdişbaşı" diye isimlendirmeleriyle alay konusu olmasına sebep olmuştur.⁷⁶

1727'den itibaren Ahi birlikleri tamamen loncalaşmış ve "Gediklik" oluşmuştur. Gedik imtiyaz ve tekel anlamına gelmekteydi.⁷⁷ Gedik hakkına sahip olmayan ustalar işsiz kalmışlardır. Bu durum, kalfalık safhasının bitmesine, usta ile kalfa arasında çatışmalara ve bunun neticesinde sayıları zaman içerisinde artan kalfaların isyan etmesine sebep olmuştur. Böylece Ahiliğin geleneksel yapısından eser kalmamış "Ahi Baba", yerini kadı tarafından atanan yarı resmi bir görevli konumundaki "Kethüda"ya bırakmıştır. 1861 yılında gediklik, 1912'de de lonca, çıkarılan bir kanunla kaldırılmıştır.⁷⁸

Sonuç ve Değerlendirme

İnsanın bir bütün olarak ele alındığı Ahi birliklerinde, iyi bir insan ve dürüst bir esnaf yetiştirme hedeflenmiştir. Bundan dolayı Ahi teşkilâtında bireye sadece iyi bir mesleki eğitimi değil, aynı zamanda dini, ahlâki ve toplumsal bilgiler de verilmeye çalışılmıştır. İyi bir iş ahlâkının uygulandığı Ahi birliklerinde sadece teorik bilgiler değil, aynı zamanda uygulamalı bir eğitim de veriliyordu. Ahi küçük yaşlardan itibaren bu teşkilâta iyi bir araştırmadan sonra giriyor ve "yamak-çırak-kalfa-usta" şeklinde sıralanan bir hiyerarşik sisteme göre yetiştiriliyordu. Ahi teşkilâtından ustalık belgesi alan bir kişi eğer maddi durumu iyi değilse esnaf sandıklarından maddi destek sağlanıyor ve kendisi bir işyeri açabiliyordu.

XIII. yüzyılda Anadolu'da kurulmuş olan Ahilik; Anadolu insanını sosyal, ekonomik ve kültürel yönden etkilemiş bir teşkilâttir. Ahilik, kurulduğu dönem ve coğrafyanın sosyo-ekonomik şartları doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

⁷⁴ Niyazi Berkes, *Türkiye İktisat Tarihi*, Cilt: 1, İstanbul 1969, s. 112.

⁷⁵ Cemal Anadol, *Türk İslam Kültüründe Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 117.

⁷⁶ Ekinci, *a.g.e.*, 1990, s. 49.

⁷⁷ Süleyman Eryiğit, *Ahi Birliklerinde Yönetim ve İşletme Fonksiyonlarının Temel Yapısı*, Ankara 1989, s. 50.

⁷⁸ Kırpık, *a.g.e.*, s. 698.

XIII. yüzyıl Anadolu'su her açıdan sıkıntılı bir dönemdir. Bir taraftan Anadolu toplumu arasında yaşanan siyasi, kültürel çatışmalar, diğer taraftan Anadolu'ya dışarıdan yapılan saldırılar toplumu ve toplum huzurunu olumsuz yönde etkilemiştir. İşte Ahilik, tam da böyle bir ortamda ortaya çıkarak, ilke edildiği kardeşlik, birlik-beraberlik ve doğruluk düsturlarıyla; ayrılmış ve birbirine yabancılaşmış Anadolu insanını ortak değerler etrafında birleştiren bütünleyici bir unsur olmuştur.

Ahilik, temelini her ne kadar Araplarda ortaya çıkan Fütüvvet Teşkilâtı'ndan almış olsa da esasen yıllar içinde özgünleşmiş, Türk kültürünün bir ürünü olarak tarihteki yerini almıştır. Türk toplumunun kültürel, sosyal ve ekonomik anlayışı Ahi teşkilâtının temelini oluşturmuştur.

Ahiliğin topluma yön veren en önemli etkilerinden biri de oluşturduğu meslek örgütlenmesidir. Bu örgütlenme, toplumun ekonomik hayatını düzenlemiştir. Ahi teşkilâtının ekonomik hayata yansımaları; üretim, iş gücü ve istihdam alanlarında olmuştur. Ahi teşkilâtı, oluşturduğu esnaf birlikleri ile üretimi kontrol altında tutmuş, ürün kalitesini sağlamış; işinde uzman ve dürüst meslek erbapları yetiştirmiş ve insanları meslek sahibi yaparak işsizliğin önlenmesine katkı sağlamıştır.

Uzun yıllar boyunca toplumun ekonomik, siyasi ve kültürel hayatına yön veren Ahilik teşkilâtı XVII. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlamıştır. Bozulmanın en önemli sebebi, bu dönemde ortaya çıkan ve dünya ekonomik yapısını temelden değiştiren sanayi inkılabıdır. Küçük el tezgahlarıyla üretim yapan ve bu üretimi Avrupa'ya göre daha pahalıya mal eden Anadolu esnafı, sanayi inkılabı ile ortaya çıkan ve daha ucuza seri üretim yapan fabrikalarla rekabet edememiştir. Bu durum Ahi birliklerinin, önce bozulmasına, sonra da çözülerek çökmelerine sebep olmuştur.

Sonuç olarak, Ahi birlikleri kendi döneminde ve bu dönemin şartları içerisinde gerek ekonomik gerekse kültürel açıdan çok önemli bir görev üstlenmiş; bu görevi de başarıyla ifa etmiştir. Bugünkü dünya ekonomisinin kapitalist yapısı içerisinde Ahi birliklerinin ve bu birliklere hâkim olan felsefenin değişmeden yaşaması mümkün görünmemektedir. Ancak Ahiliğin; evrensel ilkeleri olan kardeşlik, birlik-beraberlik ve doğruluk gibi düsturlarının, günümüzde ve gelecekte de yaşatılması gerekmektedir. Zira bu düsturları ilke edinmeyen meslek kuruluşları verimli ve kalıcı olamayacaktır.

Kaynaklar

ANADOL, Cemal: *Türk İslam Kültüründe Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

BAYDAR, Birman: "Selçuklular Döneminde Ahilik Teşkilatı, Türk Esnaf ve Sanatkarlarının Sesi", *Ahilik Yolu*, Sayı: 31, Eylül 1998.

BAYRAM, Mikail: *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Damla Matbaacılık, Konya 1991.

BERKES, Niyazi: *Türkiye İktisat Tarihi*, Cilt: 1, İstanbul 1969.

ÇAĞATAY, Neşet: *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

ÇETİN, Osman: *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyetin Yayılışı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.

DEMİR, Galip: "Ahilik ve Yükselen Değerler", *Görüş*, Ocak 2001.

DEMİRCİ, Mustafa: "Selçuklu Anadolu'sunda Bir İnsaniyet Mektebi: Ahilik", *Büyük Selçuklu Devletinden Türkiye Selçuklu Devletine Mehmet Altay Köymen Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 5, Konya 2011.

DEMİRPOLAT, Anzavur - AKÇA, Gürsoy: "Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 15, 2004.

DURAK, İbrahim - YÜCEL, Atilla: "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: XV, Sayı: 2, 2010.

ECER, Ahmet Vehbi: "Ahmet Yesevi Dervişi Ahi Evren ve Kayseri'de Ahilik", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 11, Bahar 2001.

EKİNCİ, Yusuf: *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 862, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1989.

_____ : *Ahilik*, Sistem Ofset, 2. Baskı, Ankara 1989.

_____ : *Ahilik*, Mihrabad Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2016.

ERBAŞI, Ali: "Ahi Teşkilatında Yönetim Fonksiyonlarıyla İlgili Uygulamalar", *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 7/2, Spring 2012, Ankara/Turkey.

ERDEM, Ekrem: *Ahilik, Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Örgütlenme Modeli*, Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği, 2. Baskı, Kayseri, Ekim-2004.

ERKEN, Veysi: *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik*, Kırşehir Belediyesi Yayınları No: 7, Ankara 2008.

ERYİĞİT, Süleyman: *Ahi Birliklerinde Yönetim ve İşletme Fonksiyonlarının Temel Yapısı*, Ankara 1989.

GÜLEMAN, Adnan - TAŞTEKİL, Sevda: *Ahi Teşkilatının Türk Toplumuna Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1993.

GÜVEN, Hüseyin Yavuz: *Ahilik ve Masonluk*, İstanbul 2014.

HULUSİ, Doğan: "The Search of Tacit Knowledge in Akhism Culture", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, 2006.

İBN BATUTA, Muhammed Et-Tanci: *Seyahatname (Tuhfetu'n-Nuzzar fi Garraibi'l-Emsar)*, Cilt: I, İstanbul 1993.

İBN BİBİ, *el-Evamirü'l-Alaiyye fi'l-Umuri'l-Alaiyye*, (Adnan Sadık Erzi), Ankara 1956.

İRMİŞ, Ayşe: "Bir Örgüt Kültürü Örneği Olarak Türk Milli Kültüründe Ahilik", *Türk Yurdu*, Cilt: XVIII, Sayı: 126, 1998.

KARASOY, Yakup: "Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 14, 2003.

KIRPIK, Güray: "Bir Yaygın Eğitim Kurumu Ahilik ve Mesleki Eğitim", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ankara 2014.

KOCA, Salim: “Ahilerin Türkiye Selçuklu Devrindeki Rollerini”, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Ankara 2011.

KÖKSAL, Mustafa: *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Kırşehir Belediyesi Kültür-Tarih Yayınları Serisi Yayın No: 5, Kırşehir 2007.

KÖKSAL, M. Fatih: *Ana Kaynaklarıyla Türk Ahiliği, Ahilik-Fütüvvet Yazıları*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2015.

KÖPRÜLÜ, Fuat: *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, TTK, Ankara 1959.

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf: “Anadolu Selçuklu Devleti’nde Ahi Teşkilatının Kurulması”, *Osmanlı Öncesi İle Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri*, Cilt: I, 9-10 Mayıs 2002.

MORTAN, Kenan - KÜÇÜKERMEN, Önder: *Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalı-çarşı*, İstanbul 2010.

ÖZAYDIN, Murat: “Fütüvvet ve Fütüvvet Ahlakı”, *1. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Cilt: II, Kırşehir 12-13 Ekim 2004.

ÖZTÜRK, Nurettin: “Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7, 2002.

SOYKUT, Refik H.: *Orta Yol Ahilik*, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Eğitim Yayınları, Ankara 1971.

SOYSAL, Abdullah: “İşletmelerin Başarısında Ahilik İlke ve Uygulamalarının Önemi: Bir Değerlendirme”, *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi*, Cilt: XXVII, Sayı: 2, Mart 2013.

ŞAHİN, Rukiye - ÖZTÜRK, Şafak - ÜNALMIŞ, Mehmet: “Professional Ethics and Moral Values in Akhi Institution”, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Sayı: I, 2009.

ŞAHİNKESEN, Ali: “Çıraklık Eğitiminin Osmanlı Dönemi Durumu”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIV, Sayı: 2, 1991.

ŞANAL, Mustafa - GÜÇLÜ, Mustafa: “Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahilik”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 23, 2007/2.

ŞİMŞEK, Muhittin: *TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması, Ahilik*, Hayat Yayınları: 134, İstanbul 2002.

TAESCHNER, Franz: “İslam Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: XV, Ekim-Temmuz 1954.

TURAN, Osman: “Keyhüsrev”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB, Cilt: VI, Erzurum 1991.

ULUÇAY, Çağatay: *İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1975.

VELİ, Hacı Bektaş (Anonim): *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli “Velayet-Name”*, (Yay. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul (Tarihsiz).

YÜCEL, Ayşe: “Ahilikte Eğitim ve Amaçları”, *2. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 13-15 Ekim 1999.